

IGOR VÁLEK

POVESTI

o slovenských liečivých
prameňoch a kúpeľoch

Vydavateľstvo Matice slovenskej

Realizované s finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

Za podporu a pomoc pri realizácii projektu
ďakujeme Kúpeľom Sliač a. s.,
www.spa-sliac.sk

Igor Válek
Povesti o slovenských liečivých prameňoch a kúpeľoch

Vydavateľstvo Matice slovenskej, s. r. o.
Škultétyho 1, 036 01 Martin, Slovensko
Tel.: (043) 490 68 71

info@vydavatel.sk
www.vydavatel.sk

Text © Mgr. Igor Válek
Ilustrácie © akad. maliar Stanislav Lajda
Návrh obálky a grafická úprava © akad. maliar Ivan Bílý
Jazyková redaktorka: Mgr. Elena Režná

Tlač: Těšínské papírny, s. r. o.
© Vydavateľstvo Matice slovenskej, s. r. o., 2015

ISBN 978-80-8115-221-4

SLIAČ

Kúpele Sliač ležia na strednom Slovensku medzi Zvolenom a Banskou Bystricou. Minerálne pramene s prirodzenou izotermickou teplotou a s vysokým obsahom oxidu uhličitého sa nachádzajú len na štyroch miestach na svete. A iba jeden je v strednej Európe – práve v našom Sliaci. Najstaršia písomná zmienka o tunajších neobyčajných prameňoch pochádza z roku 1244, z čias panovania kráľa Bela IV. Od polovice 15. storočia sa o prameňoch zmieňuje veľa významných učencov a spisovateľov. Sliač ako kúpele plne fungovali už v 16. storočí a v tom čase patrili medzi najvyhľadávanejšie v celom Uhorsku! Za svoju popularitu a príťažlivosť vďačili, pravdaže, liečivým účinkom minerálnych vôd. Medzi ich návštevníkov patrili významné osobnosti verejného života. Koncom 17. storočia dobrý chýr o prameňoch naberal na pozitívnej sile, stávali sa čoraz vyhľadávanejšími. Po skončení tureckých nájazdov sa aj v tejto časti Európy situácia celkovo uvoľnila, prišiel čas aj na všakovaké radovánky, čo sa prejavilo i rozvojom kúpeľníctva. Kúpeľom pomohli aj učitelia, ktorí o nich písali: Štefan Čiba, Karol Otto Moller, polyhistor Matej Bel a David Wipacher. Môžeme pripomenúť, že Wipacherova publikácia (z roku 1768) pri-

niesla nielen opis minulosti kúpeľov, ale aj opis zloženia a liečivých účinkov prameňov; bola to naozaj funkčná dobová reklama. Nečudo, veď vznikla na žiadosť grófa Štefana Esterháziho, ktorý sa zaslúžil aj o rozvoj kúpeľov. V čase vydania knihy mali kúpele už tri bazény, nechýbala budova s jedálňou, kuchyňami, izbami a hospodárskym zariadením. V 18. storočí prispievala k rozvoju aj priemyselná politika cisárovnej Márie Terézie a jej syna Jozefa II.

Od začiatku 19. storočia sa postupne začal používať názov Sliačske kúpele, dohliadala na ne Banská komora so sídlom v Banskej Štiavnici a budovali sa tu nové stavebné objekty. Roku 1812 vystavali hotel Buda (dnes Bratislava) a o šesť rokov novú kúpeľnú budovu so štyrmi bazénmi: panským (Herrnbad, s najvyššou teplotou), meštiackym (Bürgerbad), sedliackym (Bauernbad) a studeným (ľudový, ktorý mal najnižšiu teplotu). V druhej polovici 19. storočia pribudli ďalšie budovy: Hungária (liečebný dom Slovensko), Pešť (liečebný dom Detva), Panónia (liečebný dom Poľana) a iné. V priestore minerálnych prameňov dala v polovici 19. storočia postaviť arcivojvodkyňa Hildegarda klasicistickú Kaplnku sv. Hildegardy, ktorá je zapísaná v zozname kultúrnych pamiatok. Kúpele Sliač majú aj svoju osobitnú literárnu kapitolu, liečivé vody aj typickú oddychovú atmosféru využili viacerí významní spisovatelia. Ich pobyt dodnes pripomínajú pamätné tabule umiestené na liečebných domoch. Z liečebného domu Slovensko „hľadá“ tabuľa s bustou básnika Hviezdoslava, na dome Bratislava je umiestená tabuľa rakúskemu dramatikovi a básnikovi Grillparzerovi a na liečebnom dome Detva spisovateľke Božene Němcovej. Práve jej dávame úvodné slovo v tejto časti našej knihy. Jednak preto, že aj medzi spisovateľmi má dáma prednosť, a jednak preto, že táto legendárna autorka populárnej knihy *Babička* milovala Slovensko a strávila na jeho „luhoch a hájoch“ počas svojich viacerých ciest pekné chvíle. Tie boli aj inšpiratívne, o čom svedčia jej viaceré knihy so slovenskou tematikou: rozsiahlejšia poviedka *Chyže pod horami* a román *Pohorská vesnice*. Němcová (1820 – 1862) si však zamilovala najmä poklady našej ľudovej slovesnosti, povesti a rozprávky.